

AVCTORITATE

130

FRIDERICI II.

LANDGRAVII HASSORVM
RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI

1799 3. /

ORATIONEM ADITIALEM
VIRI SVMME REVERENDI
IOHANNIS IACOBI
PFEIFFERI

PROFESSORIS THEOLOGIAE ET PAEDAGOGIARCHAE

A. D. XXXI. DECEMBRIS AN. CIOCCCLXXIX.
HAB.

INDICIT

CAROLVS HENRICVS GEISLER

SER. LANDGR. CONS. REG. PROF. ORD. IVR.

PVBL. FAC. IVRID. ASS. ET ACAD.

H. T. PRORECTOR

INSERTA EST DE IVDICIO SVPER RELIGIONE
ALIORVM FERENDO DISPVTATIVNCVLA

MARBURGI
EX OFFICINA BAYRHOFERIA.

AVCTORITATE
FRIDERICI II.
LANDGRAVII HASSORVM
REGTORIS MAGNIFICENTISSIMI
ORATIONEM ADITIALEM
VIRI SVMMI REVERENDI
IOHANNIS IACOBI
PERRIERI

PROFESSORIS THEOLOGICAE ET MEDICINAE
A. D. KAROL. HENRICVS AN. CIVISCVBICIVS
HAB.

EDIDIT
CAROLVS HENRICVS GEISLER
HAB. LANDGR. CONS. REG. THEOL. ORD. 1711.
VIRI SAC. IVDIC. AN. ET ACAD.
H. T. DIRECTOR

INSERTA EST DE IVDIC. SVPER RELIGIONE
ALIORVM FERENDO DISPUTATIO

MARBURG
EX OFFICINA BAYHOLERIA.

§. I.

IN STATV NATVRALI RELIGIONEM ALIENAM

DEFINIRE NEFAS.

Extra societatem homines vbi confideres, suo quemque arbitrio ac iure viuentes, neminem facile hac quidem tempestate nostra intelligentem rerum futurum arbitror, qui alterius in religione ius cuiquam tribuere aufit. Fert hoc non modo paritas illa iuris et conditionis, qua homines illo in viuendi genere omnes ac singuli sibi exaequantur, sed inprimis etiam ipsa religionis notio ac natura, quae cum posita sit in modo dei et cognoscendi et colendi, necessario ad vniuscuiusque propriam intelligentiam et voluntatem redit, neque aut praescriptum aut iudicium alterius admittit. Equidem ne ab imperitis forte hominibus opinionis cuiusdam nefariae arguar licentiamue aliquam in rebus diuinis constituere videar, neuiquam perhibeo, quemquam sibi deum fingere posse et efformare pro lubitu, sed vti que credo fateorque eo esse amplectendum modo, quo communis omnium pater generi se suo manifestarit. Id vnum

contendo, soli deo huius nostrae intelligentiae ac voluntatis rationes esse reddendas, nec licere alteri illa in conditione hominum iudicem aut arbitrum religionis alienae agere, sed, si quid amplius de deo rebusque diuinis sapere sibi videatur, monere quidem aut docere alios, at pro veris, certis et exploratis sua iis obtrudere non posse, multo minus adimere, quae hominem homini debere ratio et compages vniuersa rerum nostrarum dicitur.

§. II.

QVOD OBTINET QVIDEM INTER GENTES LIBERAS.

Vsu hoc venit potissimum inter gentes liberas populosque sui iuris, quibus hac de re eadem, quae singulis hominibus inter se, scripta sunt iura. Qui enim cum GROTIO a) amplius iura gentium, sacris quoque discernere cupiat, eorumque pro diuersitate vnam alteri praeponat, ego profecto nescio. Imo vero vituperamus omnes peruersas illas expeditiones, quae medio aevo contra gentes, vt vocabantur, infideles institui solebant, detestamur truculentiam Hispanorum, qua in Mauros Peruanosque saeuierunt et quae plura sunt exempla immanitatis, a qua philosophiam et litteras artesque liberales postliminii quasi iure ad naturalem mansuetudinem nos reduxisse quis neget? Ego quidem, iurisconsultus homo, nolo quaerere de bellis

a) de Iur, Bell, et Pac. II, 20, 44.

bellis Israeliticis contra Cananaeos, quae vulgo obiciunt, mirorque adeo, quomodo GONNIVS b), antecessor quondam Erlangensis, quem ego, quamquam collega mihi non contigit, ob eximiam doctrinam et praeclaram animi indolem semper miratus sum, immittere se potuerit in hanc quaestionem. Namque haec omnia, tamquam quae aliena sunt a cathedra mea, satius duco omittere, praesertim in hac tanta rerum antiquarum obscuritate defectuque monumentorum et annalium, vnde, vtrum a diuersitate factorum, an potius a territorio aliisque legitimis causis bellum excidiumque illud ortum ceperit, certo iudicari possit. At neque etiam auctoritates legum nostrarum de Turcis aliisque nominis Christiani hostibus, quae ad me proprie pertinent, quisquam mihi facile obiecerit, nisi illo eas tempore conditas ignoret, quo aut a cultura omni ingenii studiisque liberalibus alieni essent maiores, aut ad philosophandum sese ex superstitione et inscitia vix erexissent,

§. III.

SED IN SOCIETATE NVNC NON VALET.

Iam haec quidem facile concedentur de liberis gentibus hominibusque extra societatem constitutis, neque video, cur in societate id seruari non potuerit. Postquam vero praeter necessitatem ex solitudine cultus diuini
homi-

b) de probat, relig. §. XI.

homines eo consilio in coetus coierunt, ut eodem modo ac studio deum coniunctim colerent: per se consequens fuit, ut religionem singulorum dispicerent, ne quem forte alienis sacris deditum imbutumque in communionem suorum contra causam finemque societatis admitterent. Nata igitur est potestas definiendi religionem alienam cum societate ecclesiastica, optandumque foret, ut intra hos sese cancellos cohibuisset. Ex quo autem ecclesiae reiue publicae iura ita inter se copulari vel potius commisceri coeperunt, ut religioni effecta tribuerentur ciuilia ac totum fere ius ciuitatis ei, tamquam saxo, adligaretur: porro factum est, ut Principum quoque ac magistratuum interesset, videre diligenter et circumspicere, quibus quisque sacris et religionibus in ciuitate sit addictus. Ortum inde est cum ipso iure reformandi ius Principum contra sectarios aliosque, qui propria sibi sacra in ciuitate constituunt, (nolo enim funesto haereticorum nomine uti) non inane quidem, ut nunc res sunt, planeue in hoc tanto nostro erga religiones auitas amore cum periculo metuque turbarum et tumultuum abiiciendum, ac caute tamen, circumspicte moderateque vsurpandum, ne libertas forte illa naturalis penitus sublata videatur, ac vis fiat animis ingeniiisque hominum resque publica, dum salua praestanda est, bonis probisque ciuibus vicissim emungatur.

§. IV.

§. IV.

VNDE INTER CATHOLICOS IVS PONTIFICIS
ET EPISCOPORVM.

Quae cum ita sint, primo omnium facile animaduer-
titur, penes quos sit in ecclesia catholica illa iudicandi po-
testas. Nam cum ecclesiam illi societate inaequali deferri-
bant, cuius vna pars imperet, altera pareat, iis etiam,
quibus imperium tribuunt, necessario cum ipso principatu
ius et facultatem concedunt diiudicandi aliorum religiones,
fatisque constat, ne exemplis rem agam, Innocentium III.
Pontificem maximum in concilio Lateranensi An. cccccxvi.
Episcopis c) adeo edixisse: *volumus et mandamus et in
virtute obedientiae districte praecipimus, vt ad haec (de
haereticis) efficaciter exsequenda episcopi per dioeceses suas
diligenter inuigilent, si canonicam velint effugere ultionem.
Si quis enim episcopus super expurgando de sua dioecesi
haereticae prauitatis fermento negligens fuerit vel remis-
sus, cum id certis indiciis apparuerit, ab episcopali officio
deponatur et in locum ipsius alter substituaturs idoneus, qui
velit et possit haereticam confundere prauitatem.* Vnde
cateruatim quidem ab auctoribus catholicis tam sacri quam
profani ordinis ad iudicia ecclesiastica id iuris refertur, sed
in Germania tamen dubium non habet, quin, si de Imme-
diato quodam, inprimis locum et suffragium in comitiis

c) c. 13. §. 8. X. de haeret.

imperii habente, agatur, auctoritas quoque Caesaris Ordinumque Catholicorum ea in re interuenire debeat. Verum et rarissime id nostra potissimum aetate eueniet, et vero etiam ad alteram illius potestatis formam pertinet, de qua in sequenti dicitur. Itaque quaerere potius aliquis possit, vtrum sint ea in re quaedam Pontificis partes, an vero Episcopis solis vindicari debeat, id quod potissimum cum Magistris Generalibusue et Prouincialibus Ordinum religionum controuersias creare solet. Sed hanc ego quaestionem dissentiente licet MOSERO d), cui ius Pontificis et quod inde maxime pendet Magistrorum, extra dubitationem positum videtur, tum demum recte explicari posse arbitror, cum de systemate papali aut episcopali inter Germanos conuenierit, notioque et causa omnis primatus pontificii plane constituta fuerit, quoniam ex Concordatis hac de re nihil sumi potest.

§. V.

INTER EVANGELICOS IUS ECCLESIAE.

Itaque veniam potius ad haec mea sacra. Atque hoc quidem loco non ignoro, quae hac de re inter MOSERVM e) Vir. Perill. veteremque amicum meum SCHOTTIVM, virum doctissimum f), intercesserit haut ita pridem disceptation-
cula,

d) in den *Abb. aus dem T. Kirchen-Rechte* p. 142. et von der *Teutsch. Religions-Versaff.* p. 107 seq.

e) loc. laud.

f) in der *unparr. iuriff. Critic*, Stück XLV. p. 441 seqq.

cula, neque lubet tamen ei me ingerere, sed rem, prout mihi videtur, breuiter edisseram. Itaque hoc mihi ante omnia ex notione societatis aequalis, qua ecclesiam complectimur, facile datum iri arbitror, ius esse commune ecclesiae, quod doctoribus ac ministris sacrorum nequaquam tribui possit, sed ab vniuersa ecclesia vsurpari debeat. Vnde porro consequens est, vt, quem ecclesia in consortium sacrorum admittat, is a dissentientibus ecclesiis repudiari nequeat. Intellexerunt hoc Euangelici, vt ne aliumde exempla conquiram reperamue, imprimis in pacificatione Westfalica, et cum primum An. MDCLV. inter grauamina ecclesiastica g) retulissent, quod Catholici hoc sibi iudicium sumerent, his licet obloquentibus et speciem aliquam contradictionis h) inde extricantibus, semel iterumque tamen i) sibi hanc in suos potestatem solis vindicarunt, inprimisque tum per SALVIVM k), tum ipsi l) hanc rogarunt formulam: *Sicut autem Catholicorum notioni subest, quis sit Catholicus, nec ne? ita: quis A. C. sit consors, nec ne? soli diiudicent Euangelici.* Iam Catholici quidem discrimine caussarum facto rogarunt m) potius hanc formulam: *cognitio vero, quis sit Augustanae Confessionis? Si quaestio de immediato aliquo Imperii Statu in Pacem religionis recipiendo aut eiusdem priuilegiis donando vel*
 B etiam

g) To. II. ACT. PAC. p. 530.

h) To. II. p. 561. et To. III. 354. 367.

i) To. III. p. 166. 284. 339.

k) To. III. p. 432.

l) To. IV. p. 98.

m) To. IV. p. 127.

etiam priuando agatur, utique ad Imperatorem et Status vtrinque paciscentes pertinebit, cum vtrorumque ex aequo interfit. Sin vero de iis quaeratur, qui in immediatorum Imperii Statuum territoriis degunt, et aliam, quam reuera colunt, religionem iactant, res utique ad magistratus ordinarii cognitionem pertinebit, ad euitandas lites et iurgia, quae inde inter vicinos vnus vel alterius religionis Status sese talibus cognitionibus in alieno territorio immiscere volentes suboriri possent. Quae cum necessario displicerent Euangelicis, non venterunt quidem in formulam pacis, sed omnis potius illa quaestio omiffa. Neque propterea tamen, quantum ego quidem intelligo, cum M^OSERO n) et MAIERO o) dicendum, aut nihil plane ea de re constitutum, aut adoptatam fuisse veterem Catholicorum opinionem de iudiciis Imperatoris omniumque Statuum. Praeterquam enim, quod ex natura rei hoc sequitur, accedit etiam, quod, cum Euangelici in correptionibus formulae catholicae p) scripiffent: *surrogetur articulus noster XVIII additis et deletis addendis et delendis*, Volmarus deinde Catholicorum nomine in colloquio cum Saluio q) id sibi placere significauit. Vnde efficitur, vt, si vel maxime illam quaestionem ad id genus expunctorum referre nolis, cui vis sua constat, saltem opinio illa Catholicorum tacite compro-

n) in den Abhandl. aus dem T. Kirchen-Rechte, p. 159.

o) in dem Teutschen geistlichen Staats-

Rechte, To. I. p. 50 sq.

p) To. IV. p. 149.

q) ibid. p. 155.

probata dici nequeat, cum se dissentire Euangelici sat aperte demonstrauerint, atque insecuto etiam tempore saepius idem fecerint, adeo, vt praeter alia omnia inprimisque ea, quae An. MDCCCXXXI. contra Salmenses r) contenderunt, An. MDCCXLI. potissimum s) cautionem hac de re ipsi Capitulationi Caefaris illaturos eos fuisse reperiam.

§. VI.

EIVSQUE VEL VNIVERSALIS, VEL GENERALIS,
VEL DENIQUE SPECIALIS.

Sed cum triplicis maxime sit formae ecclesia Euangelica, vna, quae complectatur omnes, qui vbiuis terrarum sacra Euangelicorum colant, altera, quae imperii nostri finibus contineatur, tertia denique, quae intra limites singulorum territoriorum se cohibeat, vnitae omnes non imperii, sed foederis communiumue sacrorum vinculo: quaerere attinet, cui proprie huius rei iudicium tribui debeat. Qua de re sic arbitror animoque persuasum habeo meo, vt singulis suum hac de re iudicium concedendum sit, fierique adeo possit, vt a singulari quadam ecclesia in consortio sacrorum relinquatur, quem vniuersalis generalisue non agnoscat, contra repudietur a singulari ecclesia, de cuius orthodoxia

B 2

et

r) apud SCHAVROTH, in C. C. E. To. I. p. 500.

s) v. MOSERVS von Kayserlichen Regierung-Rechr. und Pflichten, p. 263.

et religione reliquae non dubitent. Sed ex ipsa illa tamen confociatione et communione sacrorum simul est ad intelligendum facile, maioris concordiae et vnitatis habendae causa non negari posse reliquis ecclesiis facultatem admonendi adhortandique, si quam forte suorum aut remissius aut feuerius hoc iure suo vti videant. Habemus quidem eius rei inter nos in Germania, vbi Euangelici tum communi confessionis formula, tum multis etiam aliis modis arctius colligantur, quam plurima exempla, inprimis ex praeterita aetate, quae referre nunc non lubet, constatque adeo nostros, cum Tigurini et Bernenses An. 1535. notam illam formulam consensus de praedestinatione suis obtrudere crederentur, neque quemquam sine eius adprobatione in societatem sacrorum admittere coepissent, ex comitiis t) ad eos scripsisse: *Sie belieben denen Evangelischen Churfürsten, Fürsten und Staenden zu Ehren, dem gesamten Evangelischen Wesen selbst aber und desselben in Gott gefälliger Sanftmuth und Gewissensfreiheit gesegneten Wachsthum zum Besten hierunter bey denen, welchen öfters berührte Formul anstößig scheinen möchte, und welche sich sonst ihren Pflichten gemäß bishero wohl betragen haben, unmaßgeblich, wie einige Zeit mit rühmlicher Moderation geschehen, noch ferner in die Gelegenheit zu setzen, und solche Verfügung zu thun, daß zu Bekenntniß und*

t) ap. SCHAUROTH. To. III. p. 583 seq.

und Unterschrift derselben niemand wider Willen gezwungen oder deshalb um so weniger angefochten werde, als verschiedene von den Evangelisch-Reformirten Kirchen in jenem Punkte der Gnadenwahl mit den Evangelischen gleichformige principia führen, solches auch von denjenigen selbst, so der Helvetischen Confession zugethan, durch oeffentliche Bekenntniß und den Druck kund gemacht worden.

§. VII.

SVO TAMEN MODO VSVRPANDVM.

Vfus sum hoc loco etiam propterea, quod scite admodum ostendit, quomodo hoc iure ab ecclesia vtendum sit. Scilicet quamquam in societate ecclesiastica naturalis illa libertas religionis a iudicio alieno non omnino admitti potest, hoc ex ea tamen semper reliquum est, vt ita vsurpetur id iudicii genus, ne aut fines causamque societatis, aut vires adeo naturae humanae, quae de rebus diuinis nunquam facile cum aliis plane congruit, vlllo modo excedat, soleoque adeo in hac causa pro diuersitate loci, quem quis aut docendo aut colendo sacra in ecclesia obtinet, discrimen constituere. Atque ad hos quidem, qui sacra tantum profitentur colunt, nec vero ipsi docent, quod attinet, in primis caute cum iis procedendum est, vt ne forte ex suspicionibus circulisque matronarum plebeculaeque imperitae sermonibus iudicentur, sed tum demum repudientur ab

eccle-

ecclesia, cum aut verbis aut factis, de quibus hoc loco aliena foret disputatio, alienos se a summa et capite religionis communis ostenderint. Tenendum hoc potissimum contra CARPZOVIOS aliosque praeteriti temporis heroes, qui licet silentio et obliuione obruti paene videantur, adhuc tamen magnopere per ecclesias regnant, multosque ex doctoribus inprimis, (vtrum per simplicitatem inscitiamue, an vero per cupiditatem imperandi, non definiam) ita captos tenent, vt parum passim absit, quin in praecordia mentesque hominum se immittant, et quos propter integritatem vitae insontiamque omnis culpae amare et imitari debebant, eos, quod non vbiq; secum de deo consentire creduntur, ad perniciem trahant. Qui vtinam darent se ad officium, meminissentque eorum, quae RICHERIVS u), Doctor Sorbonnicus, ad reprehendendas artes Romanorum in Concilio Basileensi scribit: *officium sacerdotum esse potius, armis spiritualibus, quam sapientia mundana operam dare ad maectandos haereticos.* Equidem malim cum illis, quos dixi, haereticis viuere, quam contaminari commercio hominum, qui cum doctores cultoresque mansuetudinis christianae se profiteantur, omne fere illud naturale studium quo homo in hominem fertur, eiurasse penitus, nec iuri, sed cupiditatibus omnia dare videntur. Cadunt quidem haec etiam in doctores, sed pro causa et

ra-

u) in hist. Concil. gener. lib. III. p. 372.

ratione muneris, quod sacris ex communi ecclesiae sententia tradendis tractandisque continetur, facile adparet, de his illud super religione iudicium et saepius et vero etiam intentius sumi debere. Nam cum ecclesia coierit ad sacra communia iisque ministrandis doctores praefecerit, necessario consequens est, quod Euangelici aliquando in caussa Glaeseneria ad Augustum v) grauiter contenderunt: *derjenige, welcher sich als einen öffentlichen Lehrer bestellen laßet, muß, so lange er das Lehramt führen will, nicht nach seinen Begriffen, sondern den symbolischen Büchern gemäß lehren, welche die Kirche, wozu er sich bekennt, als eine Regel und Richtschnur angenommen.* Itaque cauendum quidem, ne quid secus fiat, sed praeter ea, quae iam dixi, putauerim tamen, discernendam esse ea in re personam doctoris publicam priuatamque, nec quae priuatim sine vlla ratione muneris sui statuatur contendatur, trahi debere ad iudicium de doctore sumendum, sed, si, quod maximum est, ceteroquin bene se gerat, neque in partibus officii sui obeundis communem ecclesiae doctrinam aut deferat aut reprehendat, verum, quantum quidem ad summam attinet, quae breuissimi est ambitus, integram illibatamque praecipiat, suo in munere multoque adeo magis in consortio sacrorum esse relinquendum, nisi forte, quod nescio atque ab illo docentium ordine potissimum desidero, ita iam limata contendas, vt nihil addi, nihil detrahi possit.

§. VIII,

u) ap. SCHAUROTH, To. I. p. 70g.

§. VIII.

NON EXCLVSA EA IN RE OMNIS POTESTAS
CAESARIS ET DOMINORVM TERRITO-
RIALIVM.

Sed age, quaeramus etiam, an et quaenam tandem ea in re sint Imperatorum dominorumque territorialium partes? Illos enim imprimis omni eius rei potestate exuere multi solent, exstititque nuper imprimis incertus quidam homo, qui id proprio libello v) quamquam verborum potius mellitis globulis, quam argumentorum pondere et rationibus ageret, vt Augustos cum iudiciis imperii omni religionis alienae arbitrio exclusos adpareret. Ego vero, vt ne argumenta aduersariorum copiose refellam, sed rem mea ex sententia paucis complectar, ius illud Principum, quod supra (§. IV.) ex natura rei constitui, plane non intelligo, quo modo Principibus nostris, cuiuscunque sint loci aut gradus, adimi detrahiue possit, praesertim cum An. MDCLXVI. ipso R. I. w) planis verbis sancitum sit: *Auf dass in mit-terzeit den verfuhrischen, je länger je mehr beyden der alten Religion und Augspurgischen Confession zumieder einbrechenden Secten und irrigen Opinions kein Raum noch Statt gelassen, sondern dieselbe von dem H. Reiche Teutscher Nation unserm geliebten Vaterlande abgewendet*

wer-

v) von der Gerichtsbarkeit der höchsten (f. l. 1779. 4.) p. 12 sqq. 1
Reichsgerichte in geistlichen Sachen, w) §. 6.

werden: so haben wir uns mit ihnen den gemeinen Ständen und sie sich hinwider mit uns verglichen, daß solchen Secten und irrigen Opinionen, so wie gemelt, sich von beyden der alten Religion und Augspurgischen Confession absondern, oder denselben zuwider seyn, vermög des Religions-Friedens keine gelitten noch gedult, sondern allenthalben der Gebühr und dem Religions-Frieden gemäß gänzlich abgeschaffet werden. Quo quidem solo loco, (neque enim plures legum nostrarum auctoritates, de quibus alio quondam loco dixi, in praesenti adferre aut recensere lubet, quae in nupera Visitatione ad rogationem Camerae imperii de Meannonis eorumque iureiurando x) acta nouimus) satis arbitror intelligi recte nuper Imperatorem GASNERO interdixisse praefigiis, tanquam quae rei sacrae et profanae essent contrariae, neque etiam dubito, quin in confortes aliorum sacrorum eodem iure vti possit. Vnde multo adhuc minus de Principibus dominisue territoriorum, quibus maior adeo est huius rei et opportunitas et necessitas, ambigi mihi posse videtur. Non retulerim huc quidem inter Euangelicos omnia, quae pro opinione sua MOSERVS y) proposuit exempla, (pertinent enim pleraque ad ius collegiale potius, quod ex mandato ecclesiae praeter principatum inter nos vsurpant) sed quae in patria mea cum Hernhutanis gesta sunt, ex hoc imperii iure sine vlla dubi-

C

ta-

x) v. Original-Briefe über die letztere
Cammergerichts-Visitation T. I. p. 32.

y) von der Landeshoheit in geistlichen
Sachen. p. 125.

tatione repeti debent. Atque ita adeo MOSERVS, z) quem honoris breuitatisque caussa iterum adpellò, Catholicis quoque tum inter suae, tum etiam inter alienae religionis subditos idem iuris recte vindicauit.

§. IX.

NEQVE ADEO IVDICIORVM.

Per haec ipsa vero satis confectum arbitror, non posse iudiciis aut collegiis, quae sacra dominorum vice funguntur, eius rei arbitrium adimi. Sed nescio tamen, qui tandem fiat, vt iudiciis territoriorum facilius, quam imperii id concedatur. Quod non possum ducere, nisi ex qualitate causarum ecclesiasticarum, quas a iudiciis secularibus Catholici alienas statuunt, praesertim cum Visitatores olim Camerae imperiali communi consilio aa) edixerint: *wenn auch der Kayf. Maj. vorgekommen, daß Ehesachen am Cammer-Gerichte angenommen werden, da doch in solchen Fällen des Cammer-Gerichts Jurisdiction nicht fundiret, als will man Cammer-Richtern und Beysitzen hiermit befohlen haben, solche, auch andere Sachen, so dahin nicht gehærig, keinesweges anzunehmen*, atque vniuersi adeo Euangelici posthaec saepius iudiciis imperii hac in re aduersati videantur. Vt ne enim sine caussa repetam, quae An. c1900cxiii. bb) et porro cc) Euangelici suis ea de re seruo

com-

z) l. c. p. 265. 433.

aa) in Mem. Visit. d. d. 8. Decemb. 1570.

§. 7. in Corp. iur. camer. p. 304.

bb) v. STAATSC. To. XXVII.
p. 121.cc) v. *ib.* To. XXVII p. 130.

commendarunt, noſtraque adeo memoria dd) ſubinde accidiffe nouimus, in primis An. c1010ccl. cum cauſa Glaefeneria ferueret, ad Auguſtum ee) hunc in modum retulere: zu der Zeit, wie die höchſten Reichsgerichte angerichtet worden, hat man darauf nicht gedacht, ihnen die Befugniß mitzutheilen, in geiſtlichen Sachen, und beſonders darüber zu erkennen, ob ein Pfarrer ſeines Amts zu entlaſſen, und ob ſeine Lehren für rechtgläubig zu halten ſind, welche Gewalt ſich anzumaſſen in Teutſchland vor der Reformation als eine Sünde der Layen angeſehen wurde. Nach der Reformation haben zwar die Evangelische von der Kirchengewalt ganz andere Meinungen, als die Catholiſche gefaſſet, jedoch leicht begriffen, daß ſie ſich der größten Gefahr ausſetzten, daſerne dergleichen Fragen anſtatt der Catholiſchen geiſtlichen Richter denen Catholiſchen weltlichen Richtern zu beurtheilen überlaſſen würden; mithin ſo wenig gewilliget, als es ihnen angemuthet worden.

§. X.

NEQVE EXTENDENDA TAMEN AD IVS
COLLEGIALE ECCLESIAE.

Itaque vt hunc nodum quaſi extricem oſtendamque adeo, quatenus iudiciis imperii potiſſimum, a quibus ad alios facile concludi poteſt, id genus poteſtatis tribuendum fit, eodem fere, quo de reliquo cauſarum eccleſiaſticarum genere, hanc litem modo componi poſſe putem. Quem-

C 2

ad-

dd) v. N. STAATSC. Tom. XXV.
p. 244 ſq.

ee) ap. SCHAVROTH, Tom. I,
p. 780.

admodum enim omnes causae, quae vere propriae sunt ecclesiasticae atque ad disciplinam internam ecclesiae constitutionem redeunt, sub potestate iudicis domini profani non cadunt, sed pro vniuscuiusque ratione vel ad Episcopos vel ad ecclesiam eius vicarios referuntur: ita quoque de doctrina ipsa iudicium sibi domini magistratusque sumere ecclesiae praescribere nequeunt, quem in societate aut habeant aut excludant, sed qui vnam alteram summam doctrinae diuinae in imperio nostro comprobata amplectitur, atque ab ecclesia in communionem sacrorum admittitur, eum ipsi quoque orthodoxum habere debent. Contra vero, quos repudiat ecclesia, neque altera quaedam in imperio legitime adprobata in sinum recipit, eos vtique in ius ad tribunal vocare licet, quoniam hoc proprie non est ecclesiasticum iudicium, sed potius seculare, ex occasione causae ecclesiasticae tantum ortum, cuiusmodi etiam aliis in causis magistratibus iudicibusque imperii ac territoriorum recte ff) vindicantur. Illustrat haec mirifice, quod Camera Imperialis d. XXII. Ian. An. MDCCCL. decreuit gg) ad Supplicam Fiscalis Caesarei contra W. et L. pro mandato de non tolerando sectarios his verbis: *noch zur Zeit abgeschlagen, sondern wosern Supplicant, worinnen derer angegebenen Sectirer unchristlich und ungebührlich Leben und Wandel eigentlich bestehe, wie auch, ob selbige* alle

ff) vid. CRAMERVS de causis confessorialibus, an et quatenus ad iudicium Imp. aulicum spectent. (Altorf 1699) cap. III, § 13, et HOR-

NIVS in Iuris publ. prud. c. XLII, §. 29, gg) ap. GONNIVM de probat. rel. §. XXVI.

alle drey im Reich erlaubte Religionen, oder welche unter denselben ganz oder zum theil, und diesfalls, in was für Punkten und Artickeln vermerfen, auch was sie dahingegen in ihren sogenannten Uebungen heimlich oder öffentlich den Leuten vorpredigen, vorschwatzen und ausbreiten, und was sonst diesem anhangen mag, in specie und besser, als geschehen, beybringen und becheinigen wird, soll darauf ergehen, was recht ist. Id enim iudicium ecclesiae ante omnia desiderat.

§. XI.

SED EX EIVS IVDICIO REGVLARITER
VSVRPANDA.

Ex quo etiam oppido adparet, illam potestatem Principum, si de regula quaeras, vsurpandam esse praeuia ecclesiae sententia, vnde de heterodoxia aliena constat, atque esse adeo praefertim in iudiciis imperii hac nostra aetate non admodum frequentis vsus sic, vt inanes etiam vulgo hh) dicantur actiones, quae contra haereticos olim in iudiciis imperii proditae fuerint. Neque dubitauerim tamen, posse aut debere potius ex praescripto legum nostrarum, quae triplicem tantum religionis formam in Germania admittunt, sua sponte Principes nostros hac auctoritate sua vti, si quem de deo eiusque cultu ita praecipere et constituere intelligant, vt fundamenta et principia omnium illarum trium religionum euertat, ac nouam plane sacrorum formam instituire videatur. Quod quamquam in singulis territoriis saepius locum habere potest, neque in Imperio tamen plane

est

hh) DECKHERRVS ad BLVM. XXX, 35.

est inauditi exempli, imo vero nouimus, Imperatores aliquoties hoc iure suo vfos esse atque ex officio animaduertisse in eos, qui res nouas huius generis moliri iudicarentur. Vnde etiam ad extremum consequens est, vt praeuertendi mali caussa liceat Principibus circumspicerè scripta, conuenticula et quae alia de sacris instituuntur.

* *
* *

Sed haec tantum attigisse satis sit. Indicenda enim oratio aditialis
VIRI SVMME REVERENDI

IOHANNIS IACOBI PFEIFFERI

qui collega nobis nuper exoptatissimus contigit. Quam enim morte WYTTENBACHII res nostra iacturam fecerat, eam arbitratus est PRINCEPS optime et certissime resarciri posse facundia doctrinaque Viri, qui, cum inter ecclesiastici muneris partes studia litterarum, vtcumque poterat, scribendo docendoque retinuisset, ex suggestu in cathedram traductus litterisque totus redditus mirifice in hac arte sua versaturus videretur. Sed lubet audire Virum ipsam de se rebusque suis ita exponentem:

Natus sum Castellis d. vi. Octobr. ciorccxxx. Parentes, nunc quidem morte ereptos, a me autem, id quod singulari plane ipsorum in me amori debeo, pia memoria nunquam non colendos, benignissimum numen dederat Hieronymum Pfeifferum tinctorem, Senatorii ordinis virum, et Annam Elisabetham e stirpe Schaumbergia. Hi, vti nihil omiserunt, quo consulerent mihi, ita et in eo prospexerunt, vt satis mature me doctrinis, quibus impertiri solet puerilis aetas, erudiendum vni et alteri magistro traderent. Quum annum agerem decimum, Paedagogio, quod tum Rectore suo Wetzelio Castellis continebatur, adscriptus sum, ibique quatuor et quod excurrit, annos in bonarum literarum studiis exegi. ciorcclv. e schola publice exemptus ad Collegium illustre Carolinum transii, eidem Wetzelio et Steg-

Stegmanno in eo Professoribus ita operam dans, vt et sub huius
 praefidio dissertationem *de acquiescentia hominum in voluntate
 diuina* publice defenderem. MDCCCLVII. Academiam Marbur-
 gensis adii, et per tres annos, inter rumores et strepitus eius
 temporis bellicos, institutionibus Wytttenbachii, Kraftii, Duyfin-
 gii, Spangenbergii, Coingii, Haasii et Schroederi vsus sum,
 virorum, quorum pars ad coelites abierunt, partem nunc Col-
 legas amo et veneror. Sed et Goettingae inuisendae cupido
 vnum adhuc supra illos tres annum optimi parentes concesserunt,
 quem studiis inprimis philologicis, duce Michaeli, im-
 pendi, addens historica et physica, praesente Walchio et Holl-
 manno. Tandem finitis studiis academicis, et superatis, quae
 leges patriae examina praescribunt, in Album Candidatorum
MDCCCLXI. relatus et non multo post pastor inter Cassellanos
 extraordinarius nominatus sum. Ita quatuor mihi effluxerunt
 anni inter varias non ad munus pastoris solum spectantes exer-
 citationes, sed et praelectiones exegeticas, quas nonnullis Col-
 legii Carolini ciuibus rogatus habebam. MDCCCLXV. Macro Sual-
 bacum illud ob acidulas celebre pastor ire iussus sum. Interea
 accidit, vt, qui Francofurti ad Moenum commorantur Reformati,
 pastoris electionem MDCCCLXVIII. instituerent, et inter eos, e qui-
 bus optio dabatur, et me cum Kraftio meo, amico intimo,
 ponerent. Quo facto huic quidem, viro prae aliis digno, con-
 figit sors, ego autem in eius locum suffectus coetulque, qui
 Cassellis in ciuitate superiore noua colligitur, pastor creatus sum.
 Ingratus forem, si non huius ipsius coetus et in me, prout
 solet, amorem et fauorem, palam profiterer, et decem illos felices
 mihi annos dicerem, qui et carissimam coniugem, Luciam Rebec-
 cam Ruppeliam, Iohannis Ruppelii, Consiliarii quondam Consi-
 storialis atque ad S. Martinum Decani, filiam An. MDCCCLXXII.
 darent. Lubens ideo locum hunc, si Deo ita visum esset, et
 porro tenuissem, praesertim cum hoc ipso anno ab Indulgen-
 tissimo Principe, quae eius iam tum fuit singularis erga me
 benignitas, inter Directores Lycei Fridericiani, loco veteris il-
 lius propemodum collapsi paedagogi, pro mirifico eius in
 litteris iuuandis studio, tum aedibus, tum vero etiam pecuniis
 lau-

Iustissimis legibusque et institutis saluberrimis fundati, d. V. Februarii constitutus essem. Sed aliud quid ab ipso rerum humanarum arbitro, in quo hactenus confisus fueram, et in quo ad extremum usque halitum confidam, decretum fuerat. Euenit enim praeter omnem expectationem meam, ut Professoris in Academia Marburgensi Theologi, et Paedagogiarum prouincia mihi demandaretur, in qua ut semper partibus meis satisfaciam, et satisfacere queam, hoc volo, hoc a Deo O. M. contendo.

Edidit praeter *Orationes sacras* libellum inprimis elementarem de principiis et fundamentis religionis Christianae (*Entwurf zum Unterricht im Christenthum*), breuique editurus est commentarios de vita scriptisque Hermanni Fabronii (*Nachricht von dem Leben und Schriften Hermann Fabronius, Dechant des St. Elisabethen Stifts zu Rotenburg an der Fulda und Superintendenten des dasigen Bezirks, nebst einer kurzen Anzeige der sämtlichen Hessischen Superintendenten des Casselischen und Rotenburgischen Bezirkes seit der Reformation — als ein Beytrag zur Hessischen Litteratur*), de quo multa ei ex bibliotheca PRINCIPIS concessa sunt. Iam vero munus, quo iam ab initiis lectionum hibernarum egregie fungi coepit, a. d. XXXI. Decembris adibit oratione sollempni, qua et *imaginem theologi nec placitis veterum neque opinionibus recentiorum nimis indulgentis* expressurus, et benignitatem PRINCIPIS cum fauore COMITVM, SCHLIEFENII potissimum, Curatoris nostri, inter vota bona precesque pias celebraturus est. Hanc igitur orationem ut hora xi. praesentia frequentiaque ornet et celebrent ILLVSTRISSIMVS COMES, PROCANCELARIVS PERILLVSTRIS, DOCTORES ET MAGISTRI DIVINAE HVMANAEQVE ARTIS CONIUNCTISSIMI GENEROSISSIMIQVE ET ORNATISSIMI COMMILITONES et qui praeterea litteras amant et tractant, verbis ornatissimis humanissimisque precor. P. P. in ACADEMIA MARBURGICA a. d. XXIX. Decembris An. MDCCCLXXIX. sub Sigillo Academiae Maiore.

(L. S.)

Harburg, 28.05.1773-8

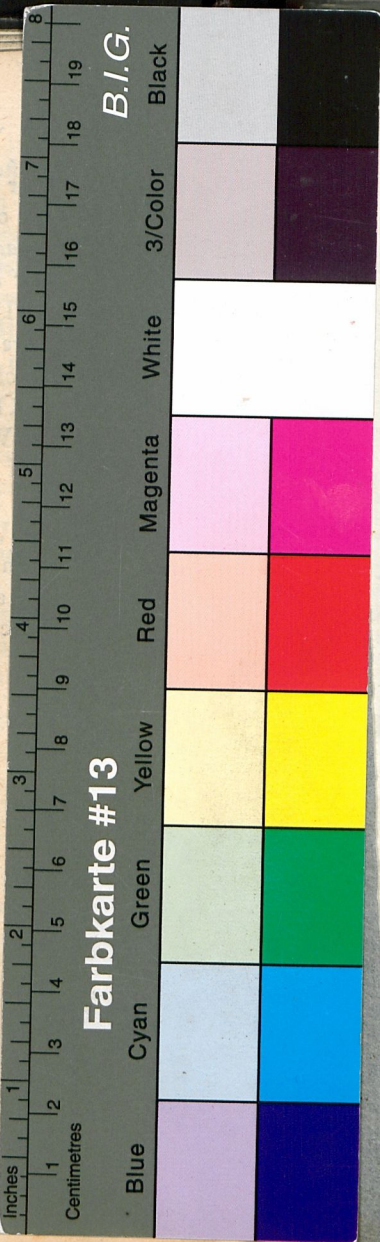
ULB Halle 3
005 359 880

v. D. 18

130

AVCTORITATE

FRIDERICI II.

LANDGRAVII HASSORVM ^{1999 3.}
RECTORIS MAGNIFICENTISSIMI

ORATIONEM ADITIALEM
VIRI SVMME REVERENDI
**IOHANNIS IACOBI
PFEIFFERI**

PROFESSORIS THEOLOGIAE ET PAEDAGOGIARCHAE
A. D. XXXI. DECEMBRIS AN. MDCCCLXXXIX.
HAB.

INDICIT
CAROLVS HENRICVS GEISLER
SER. LANDGR. CONS. REG. PROF. ORD. IVR.
PVBL. FAC. IVRID. ASS. ET ACAD.
H. T. PRORECTOR

INSERTA EST DE IVDICIO SVPER RELIGIONE
ALIORVM FERENDO DISPVTATIVNCVLA

MARBV RGI
EX OFFICINA BAYRHOFERIA.